
STELA FILIPI-MATUTINOVIĆ

Univerzitetska biblioteka Svetozar Marković,
Beograd

UDK 025.3/4:004(497.11)
004.78:025.4.036(497.11)

VIRTUELNA BIBLIOTEKA SRBIJE

Sažetak: *U radu je dat pregled razvoja sistema uzajamne katalogizacije u Srbiji i uključivanja u regionalne i svetske bibliotečke mreže. Ukazano je na mogućnosti pretraživanja koje Virtuelna biblioteka Srbije pruža korisnicima i prikazani planovi razvoja u kontekstu svetskih trendova prerastanja bibliotečkih kataloga u portal za pristup potpunim informacijama.*

Ključne reči: *uzajamna katalogizacija, Virtuelna biblioteka Srbije, regionalna bibliotečka mreža COBISS.Net, bibliotečki katalozi, Srbija*

Uvod

Katalozi biblioteka, od svoje pojave do danas, imaju osnovnu funkciju da korisnicima daju pregled sadržaja fondova biblioteka uređen na određeni način i po bibliotečkim pravilima i standardima.¹ Prvo su bili u obliku popisa koji su se mogli pregledati samo po redosledu unošenja bibliotečke jedinice u katalog, zatim su se pojavili lisni katalozi koji su omogućavali sređivanje listića i pregledavanje sadržaja fondova biblioteka prema autorima, naslovima, predmetnim odrednicama ili nekoj unapred zadatoj klasifikacionoj šemi, kao na primer UDK, a u današnje vreme u potpunosti preovlađuju elektronski katalozi. Elektronski katalozi imaju ogromne prednosti u odnosu na lisne, jer omogućavaju korisnicima da pretražuju kataloge biblioteka po mnogo više parametara nego lisni i nije neophodno da korisnik fizički dođe u biblioteku. Tako, danas, elektronski katalozi biblioteka dostupni preko interneta omogućuju svim građanima

¹ Vraneš A., *Visokoškolske biblioteke*, Beograd, 2004, str. 137-142.

sveta koji imaju pristup internetu da saznaju šta sa-
drže fondovi svih svetskih biblioteka koje su svoje
kataloge postavile u otvoreni pristup na internet. Na
taj način su ove biblioteke postale deo svetske bi-
bliotečke mreže.

Da bi kataloški zapis bio razumljiv i onima koji ne
razumeju jezik publikacije na koju se on odnosi, po-
stoje pravila kojima je definisano koji podaci o delu
se po određenom redosledu unose u kataloški zapis.
Prva nacionalna kataloška pravila nastala su još 1791,
kao uputstva francuske vlade za postupanje sa zapple-
njenim knjigama tokom Francuske revolucije.² Od
tada se mnogo toga promenilo, nastala su mnoga na-
cionalna³ i međunarodna pravila za obradu biblio-
tečke građe, godine 1974. su uvedeni međunarodni
standardi za bibliografski opis pod pokroviteljstvom
IFLA-e (International Federation of Library Associ-
ations), uveden je MARC format za razmenu biblio-
grafskih podataka u mašinski čitljivoj formi 1965. go-
dine, koji se i dalje razvija.^{4,5} Pojava interneta donela
je revoluciju u oblasti informacija i komunikacija, i u
potpunosti promenila očekivanja i zahteve korisnika
koje današnje biblioteke treba da ispune. To je do-
velo do razvoja novih modela obrade publikacija i
razvoja novih pravila za funkcionalno povezivanje za-
pisa koji se odnose na srodne entitete, predmete ili
autore (FRBR – IFLA 1998,⁶ FRSAD, FRAD – IFLA
2009⁷). U pripremi su i nova pravila RDA,^{8,9} koja

² *Instruction pour procéder à la confection du catalogue de chacune des bibliothèques sur lesquelles les Directoires ont dû ou doivent incessamment apposer les scelles*, Paris, 1791.

³ Bibliotekarsko društvo Srbije, *Pravila za katalogizaciju*, Beograd, 1957.

⁴ IFLA, *Statement of Principles Adopted by The International Conference on Cataloguing Principles*, Paris, 1961. Dostupno na: http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/paris_principles_1961.pdf

⁵ IFLA, *ISBD (M): International standard bibliographic description for monographic publications*. München, 1974.

⁶ IFLA, *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final Report*. München, 1998.

⁷ IFLA, *Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD): A Conceptual Model. 2nd Draft*, 2009. Dostupno na: <http://nkos.slis.kent.edu/FRSAR/report090623.pdf>.

⁸ Taylor W., Williams H., *RDA: Resource Description and Access, Ariadne*, 63, 2010, dostupno na: <http://www.ariadne.ac.uk/issue63/rda-briefing-rpt/>

⁹ *RDA: Resource Description and Access: Full draft of RDA*, JSC, 2009. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/rdafulldraft.html>.

treba da dovedu do veće konzistentnosti podataka u katalozima i koja bi omogućila jednostavniji i bolji kataložki opis elektronskih izvora podataka. Osnovni problem u ujednačavanju opisa leži u tome što današnje biblioteke svojim fondom ne smatraju samo ono što imaju u magacinima u fizičkom obliku, nego sve ono što je iz zgrade biblioteke, odnosno preko bibliotečkih računara, dostupno korisnicima, a nalazi se na serverima izdavača bilo gde u svetu. Ujednačiti pravila za obradu i opis građe koja postoji u fizičkom obliku u magacinu i virtuelnih publikacija koje umesto signature imaju linkove na odgovarajući računar zaista predstavlja veliki izazov za bibliotekarsku profesiju širom sveta.

Dostupnost kataložkih podataka o publikacijama preko interneta, kao i dostupnost velikog broja nacionalnih bibliografija u elektronskom obliku, omogućile su znatno bržu i lakšu razmenu informacija između bibliotekara, učinivši nepotrebnim da katalogizatori i klasifikatori publikacije koje se već nalaze u fondovima drugih biblioteka prilikom prijema u svoj fond ponovo katalogiziraju i klasifikuju, razrešavajući iste probleme i dileme koje je već razrešio bibliotekar iz neke velike svetske ili odgovarajuće nacionalne biblioteke.

Iako tehnološke mogućnosti postoje, od idealnog sistema u kome bi se svaka publikacija obrađivala samo jednom, i to u nacionalnoj biblioteci zemlje porekla, još smo daleko. Još uvek ne postoje opšteprihvaćeni i sveobuhvatni svetski bibliotečki standardi za obradu građe, biblioteke koriste različite softvere za automatizaciju poslovanja, mnogi katalozi su još uvek „zaključani“ – ne omogućavaju preuzimanje podataka već samo njihovo pregledavanje i eventualno prepisivanje u sopstveni sistem.

Poseban problem predstavlja i zakonodavstvo Evropske unije u oblasti intelektualne svojine koje štiti baze podataka kao celinu, te ne omogućava da biblioteke slobodno preko interneta razmenjuju svoje elektronske kataloge bez posebnih ugovora.¹⁰ To je loše za unapređenje međubibliotečke saradnje u Evropskoj uniji, jer biblioteke su, s jedne strane, veliki zagovornici otvorenog pristupa informacijama na osnovu

¹⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Database_Directive

člana 19. Opšte deklaracije o pravima čoveka, koja obuhvata i slobodu informisanja,¹¹ a s druge strane, njihovi elektronski katalogi kao osnovni informacioni instrument kojim šire informacije o svome fondu nisu slobodno dostupne za preuzimanje. Da li će zgovornici slobodnog pristupa informacijama i intenzivnije međusobne saradnje biblioteka u Evropi uspeti da se ova situacija promeni, ostaje da se vidi.

Istorijat Virtuelne biblioteke Srbije

Krajem osamdesetih godina, u Jugoslaviji je postojala svest o potrebi izgradnje sistema naučno-tehnoloških informacija, čiji deo je bio i bibliotečko-informacioni sistem. Izgradnja bibliotečko-informacionog sistema bila je uspešno započeta 1987, uključivanjem najvećih biblioteka u sistem uzajamne katalogizacije na programskom paketu koji je razvio Računarski centar Univerziteta u Mariboru (kasnije prerastao u Institut informacionih znanosti – IZUM).¹² Sistem je dobro funkcionisao do raspada Jugoslavije i u njega je bilo uključeno 55 biblioteka iz svih republika bivše Jugoslavije. Kao nadogradnju sistemu uzajamne katalogizacije, Institut informacijskih znanosti IZUM promovisao je 1991. godine sistem COBISS (Kooperativni online bibliografski sistem i servisi). Sistem se zasniva na standardizovanoj obradi bibliotečke građe i vođenju kataloga i bibliografija, računarskoj povezanosti biblioteka i obučenosti bibliotečkih radnika za rad u sistemu uzajamne katalogizacije. Posle 1991. godine, biblioteke u Sloveniji nastavile su da rade u COBISS sistemu, a IZUM je nastavio da ga dalje unapređuje. Biblioteke u Srbiji koje su bile uključene u COBISS sistem nastavile su da rade u istom softveru u lokalnu, bez daljeg unapređivanja.

Pokušaji ponovnog uspostavljanja sistema uzajamne katalogizacije u Srbiji nisu uspeali sve do demokratskih promena, koje su institucijama iz Srbije omogućile konkurisanje za međunarodne projekte. Godine 2001. urađeni su projekti „Uspostavljanje centra

¹¹ Opšta deklaracija o pravima čoveka, http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/src5.pdf

¹² Popović-Bošković G., Filipi-Matutinović S., Virtuelna biblioteka Srbije (VBS) – računarsko povezivanje biblioteka u Srbiji, *Infoteka 1-2*, 2001, str. 57-59.

Virtuelne biblioteke Srbije“ i „Izgradnja kooperativne mreže visokoškolskih biblioteka u Srbiji“¹³ i finansijeri iz Fonda za otvoreno društvo i Evropske Komisije u okviru programa TEMPUS prihvatili su da ih finansiraju. Jedini u tom trenutku sveobuhvatan i potpuno završen programski paket za biblioteke koji je imao interfejs i uputstva za rad na srpskom jeziku i čiji odnos kvalitet/cena je bio prihvatljiv za Srbiju bio je COBISS, te je stoga, uz podršku stručnjaka iz EU, on i izabran kao osnova za obnovu sistema uzajamne katalogizacije i umrežavanje biblioteka u Srbiji. Koordinaciju oba projekta, čiji su nosioci bili Narodna biblioteka Srbije i Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ vodile su uprave ovih biblioteka. Uspostavljen je zajednički host server u Narodnoj biblioteci Srbije i februara 2003. godine započeto je ponovno funkcionisanje sistema uzajamne katalogizacije u Srbiji. Katalog je u momentu uspostavljanja imao 1,4 miliona zapisa, a nastao je tako što su bazi podataka sa elektronskim katalogom Biblioteke Matice srpske, koji je bio najveći u Srbiji, dodati zapisi iz elektronskih kataloga Narodne biblioteke Srbije, Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“ i Jugoslovenskog bibliografsko informacijskog instituta. Problemi koji su se pojavili zbog dupliranih zapisa i razlika u praksi katalogizacije rešavani su u hodu.

Od uspostavljanja Centra Virtuelne biblioteke Srbije ponovo je bilo moguće da se u bibliotekama članicama mreže svaka publikacija obrađuje samo jednom, u onoj biblioteci koja ju je prva primila, a da sve ostale biblioteke te zapise preuzimaju u svoje lokalne baze, dodaju lokalne podatke kao što je signatura, inventarski broj, stanje zalihe i druge podatke specifične za datu biblioteku i prenose na host podatak o tome da poseduju datu publikaciju. Time je obrada građe u svim umreženim bibliotekama znatno ubrzana, a korisnici su dobili mogućnost da jednom pretragom istovremeno pretraže fondove svih umreženih biblioteka i dobiju informaciju o tome da li i koja od njih poseduje građu koja ih interesuje.

Na kraju 2009. godine u sistem je bilo uključeno 112 biblioteka: Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka Matice srpske, univerzitetske biblioteke u Beogradu, Ni-

¹³ Filipi-Matutinović S., Projekat Tempus, *Infoteka 1-2*, 2001, str. 81-90.

šu i Kragujevcu, 36 visokoškolskih, 49 javnih i 22 specijalne biblioteke. Trenutno je u sistem uključeno 125 biblioteka.¹⁴ Ukupan broj zapisa u centralnoj uzajamnoj bazi podataka je preko dva miliona, a u lokalnim bazama podataka preko 3,2 miliona. Pretraživanje baza pokazalo je veoma brz rast. Tako je 2008. bilo registrovano 2.249.477 pretraga, a 2009. već 2.645.549. Kao rezultat pretraga ispisano je 2008. ukupno 3.964.887 bibliografskih jedinica, a tokom 2009. godine 4.782.917 jedinica. Automatizovanu pozajmicu trenutno ima deset biblioteka, i obavljeno je preko 150.000 transakcija u vezi sa pozajmicom građe.¹⁵

Organizacija rada

Kako bi se obezbedila realizacija projekta, formiran je VBS centar kao posebno odeljenje u okviru Narodne biblioteke Srbije i kao nacionalni centar bibliotečko-informacionog sistema na platformi COBISS.¹⁶ Njegov cilj je koordiniranje aktivnosti i pružanje stručne pomoći u radu i razvoju sistema uzajamne katalogizacije. U planiranju i realizaciji razvoja aktivno učestvuje Savet Virtuelne biblioteke Srbije koji čine predstavnici biblioteka – osnivača (Narodne biblioteke Srbije, Biblioteka Matice srpske i Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“). U ovim bibliotekama rade i najiskusniji katalogizatori i klasifikatori, koji učestvuju u radu posebnih stručnih komisija VBS, sa zadatkom da se dogovaraju o stručnim pitanjima i ujednačavaju praksu u okviru bibliotečkog sistema.

Svaki bibliotekar koji radi na obradi bibliotečke građe u okviru sistema uzajamne katalogizacije mora da završi odgovarajuće kurseve i da samostalno kreira 30 ispravnih zapisa, koje ocenjuju posebne komisije iskusnih bibliotekara sa licencom za rad u sistemu COBISS. Tek kada dobiju ličnu licencu, bibliotekari mogu da unose zapise u uzajamni katalog. Trenutno u VBS sistemu aktivno učestvuje preko 700 katalogizatora sa licencom. Od toga više od trećine je iz

¹⁴ <http://www.vbs.rs/cobiss/>

¹⁵ Stevanović V., Organizacija nacionalnog cobiss centra u Srbiji – VBS centra, *Organizacija znanja*, 2009, 4, doi:10.3359/oz0904186, http://splet02.izum.si/cobiss-oz/news.jsp?apl=/2009_4/ar12.jsp

¹⁶ http://vbshome.vbs.rs/sr/o_cobissu/VBS_centar-sc.asp

biblioteka – osnivača sistema: iz NBS 122, iz BMS 81 i iz UBSM 47. Iz njihovih redova su i licencirani predavači na specijalizovanim kursevima za rad u okviru COBISS sistema, koji održavaju oko dvadeset kurseva godišnje za bibliotekare iz biblioteka članica.

Biblioteke u okviru bibliotečko-informacionog sistema mogu da imaju status nacionalne članice, koji imaju biblioteke-osnivači, i punopravne članice – biblioteke koje mogu slobodno da preuzimaju podatke iz uzajamne baze, a pravo da unose podatke u uzajamnu bazu dobijaju kada njihovi bibliotekari dobiju licencu za rad u sistemu COBISS.

U okviru sistema koristi se standardizovani format zapisa za međusobnu razmenu podataka: COMARC/A za normativne podatke, COMARC/B za bibliografske podatke i COMARC/H za podatke o stanju fonda, a za međunarodnu razmenu koristi se format UNIMARC. Postoji i mogućnost konverzije podataka iz formata MARC21 u format COMARC i obrnuto, kao i za eksport podataka u XML formatu. Kvalitet i ujednačenost lokalnih baza podataka i uzajamne baze obezbeđeni su preko globalnih šifrnika za sve standardizovane podatke (jezici, UDK klasifikacija, države), normativne kontrole ličnih imena autora, lokalnih šifrnika, automatskim numeratorima i tako dalje, a kontrola kvaliteta se stalno unapređuje.

Virtuelna biblioteka Srbije kao nacionalni bibliotečko-informacioni servis ima autorsko pravo na uzajamnu bazu podataka COBIB.SR u celini kao na zbirku podataka, ali nije vlasnik autorskog prava za bilo koji pojedinačni zapis u uzajamnoj bazi. Biblioteke kreatori zapisa njima raspoložu bez ograničenja za one namene koje ne ugrožavaju integritet sistema. Zapisi preneti iz COBIB.SR u druge baze podataka i sisteme, pored oznake kreatora moraju da imaju i oznaku COBISS.

Korišćenje Virtuelne biblioteke Srbije

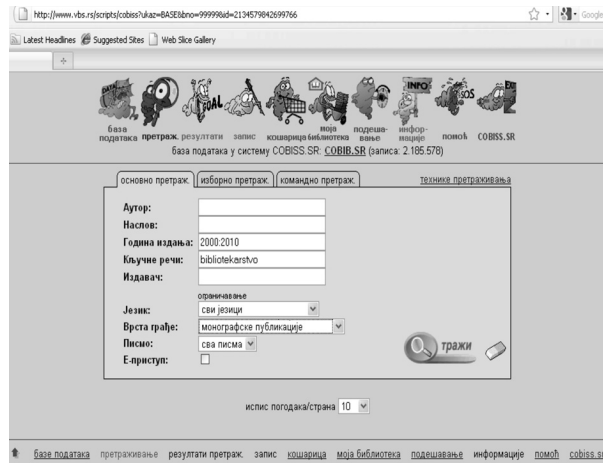
Virtuelna biblioteka Srbije omogućuje korisnicima pristup do uzajamnog kataloga koji sadrži podatke o celokupnom fondu biblioteka članica koji je registrovan u njihovim elektronskim katalogima, kao i pojedinačno do elektronskog kataloga svake biblioteke posebno.

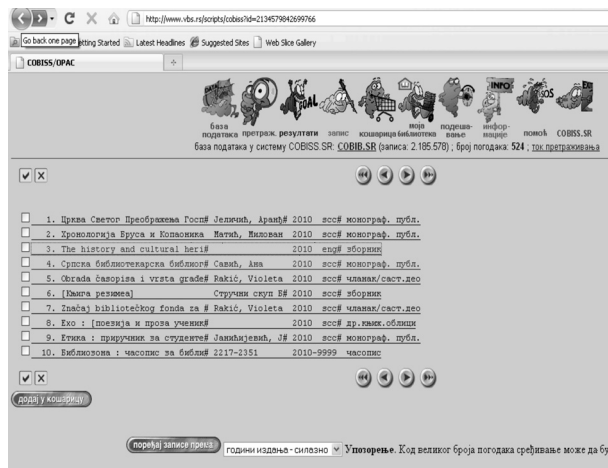
Slika 1: Početni ekran za pretragu Virtuelne biblioteke Srbije

Kada korisnik izabere bazu koju želi da pretražuje, na ekranu dobija interfejs koji mu omogućuje da izabere osnovni, izborni ili komandni način pretraživanja. Osnovni način omogućuje pretragu po autoru, naslovu, godini izdanja, ključnim rečima ili izdavaču. Postoji limitator koji pretragu ograničava na zapise na izabranim jezicima ili pismu i limitator za tip publikacije (monografska, serijska, članci, audio snimci, filmovi, itd.). Moguće je korišćenje znaka asteriks (*) za skraćivanje termina po kojima se vrši pretraga, kao i izbor raspona godina izdanja tako što se između prve i poslednje godine postavi znak dvotačke (:). Izborni način omogućava pretragu po pedeset polja za pretraživanje, a u komandnom načinu se pretražuje preko komande SELECT, dodavanja odgovarajuće šifre uz željene termine i uz korišćenje Bulovih (AND, OR, NOT) i kontekstualnih operatora (WITH, NEAR, SUBFIELD). Ispis bibliografskih podataka koji predstavljaju rezultat pretrage moguć je u pet različitih formata. Ispis je ograničen na 2.000 zapisa po pretrazi. Korisnici mogu da uredi zapise po autoru, naslovu i godini izdanja, kopiraju zapise iz baze za ličnu upotrebu, da ih sakupljaju u „košaricu“ u koju se može smestiti 100 zapisa i da ih zatim pregledaju na ekranu ili pošalju elektronskom poštom na svoju adresu. Kratka uputstva za uspešno pretraživanje data su na linku „tehnike pretraživanja“ koji se nalazi na gornjoj liniji za pretragu, na kojoj se bira i tip pretraživanja (osnovno, izborni ili komandni). Moguće je izabrati kao jezik interfejsa srpski ili engleski.

Prilikom pretraživanja moguće je izabrati ćirilicu ili latinicu, sa dijakritičkim znakovima ili bez njih.

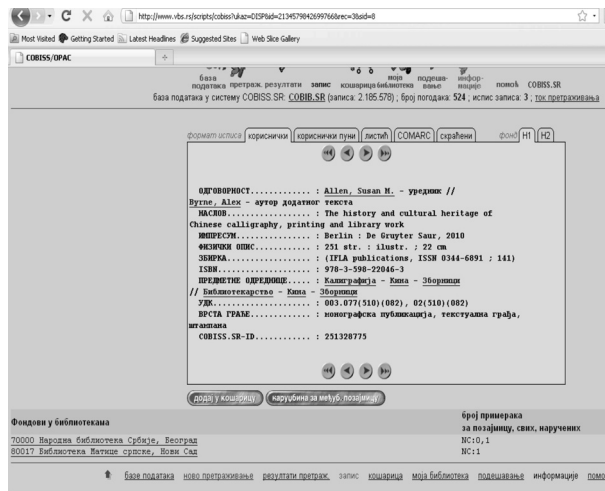
Slika 2: Osnovno pretraživanje monografskih publikacija po ključnoj reči za period 2000-2010.

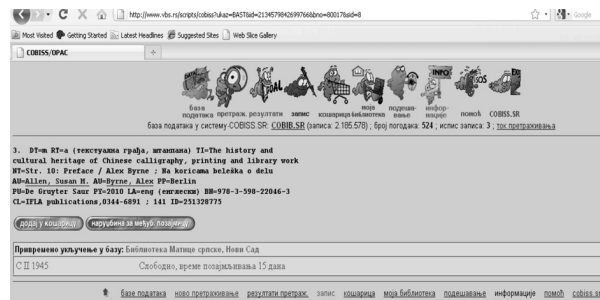
Slika 3: Rezultati pretraživanja sredeni po godini izdanja – silazno

Ako korisnik pretražuje uzajamnu bazu i u njoj pronađe odgovarajuće publikacije, kada uđe u izabrani zapis na dnu ekrana se pojavljuju i linkovi sa podacima o bibliotekama u sistemu koje tu publikaciju poseduju. Klikom na link dobija se podatak iz lokalne baze o signaturi i, ukoliko je pozajmica u toj biblioteci automatizovana, i podatak o tome da li je publikacija slobodna ili pozajmljena.

STELA FILIPI-MATUTINOVIĆ

Slika 4: Korisnički format izabranog zapisa sa linkom na biblioteke koje poseduju knjigu

Slika 5: Dostupnost i signatura izabrane publikacije u Biblioteci Matice srpske

Program podržava i direktnu komunikaciju korisnika i biblioteke u koju je učlanjen preko opcije „Moja biblioteka“, tako da, ako je ta opcija u datoj biblioteci aktivirana, korisnik u svakom trenutku može da vidi koje publikacije duguje, kad ističu rokovi pozajmice i tako dalje.

Regionalna saradnja biblioteka i COBISS.Net

Godine 2003. potpisan je sporazum o uspostavljanju mreže COBISS.Net kojim je uspostavljena slobodna razmena bibliografskih zapisa koji se kreiraju u autonomnim bibliotečko-informacionim sistemima na platformi COBISS u Srbiji, Sloveniji, Makedoniji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, a sporazumu je nak-

nadno pristupila i Bugarska.¹⁷ Ukupan broj zapisa u COBISS.Net-u je oko sedam miliona, što predstavlja zaista zavidan broj i u svetskim razmerama. Od potpisivanja sporazuma do danas razmenjeno je u okviru ove regionalne mreže preko 200.000 zapisa, od čega je u Srbiji iz ostalih centara preuzeto preko 32.000 zapisa.¹⁸ Time je samo na radu katalogizatora u Srbiji uštedeno oko 20.000 radnih sati, a može se očekivati da će ove uštede biti sve veće kako se sistem razvija. Godine 2006. prihvaćen je projekat COBISS.Net, druga faza, kojim je predviđeno da se ubrza automatizacija i uključivanje biblioteka u sisteme država-članica, harmonizuju pravila obrade bibliotečke građe u skladu sa međunarodnim standardima i preporukama i uspostave kompatibilni informacioni sistemi o istraživačkoj delatnosti – baze podataka o istraživačima, istraživačkim organizacijama i projektima. U Srbiji je uveden kao eksperimentalni sistem praćenja istraživačkih aktivnosti E-CRIS.SR, koji trenutno obuhvata podatke o produkciji 150 istraživačkih organizacija i preko 8.000 istraživača.

Uspostavljanje regionalnog bibliografsko-informacionog sistema predstavlja veliko dostignuće bibliotekarstva u regionu, jer mnoge daleko razvijenije zemlje, kao na primer Nemačka koja ima četiri uzajamna i međusobno nepovezana kataloga, još uvek nisu uspostavile ovakav sistem, a on je neophodan preduslov slobodnog protoka informacija o bibliotečkim fondovima i njihovoj dostupnosti. Bez ovakvog sistema nema osnova za izgradnju čvrsto povezane mreže sposobne da odgovori na zahteve korisnika tako što će im pružiti brz i jednostavan uvid u sve bibliotečke fondove regiona, ubrzati međubibliotečku pozajmicu kojom svi ti fondovi postaju dostupni svima u regionu na brz i lak način i racionalizovati i ubrzati rad na obradi bibliotečkog materijala.

Razvojni planovi

Od ukupnog broja zapisa u uzajamnom katalogu Srbije, kojih je preko dva miliona, 65,5% se odnosi na

¹⁷ <http://www.cobiss.net/default-sr.asp>

¹⁸ Seljak M., Kako racionalizirati katalogizaciju in izboljšati funkcionalnost sistema COBISS, *Organizacija znanja*, 14, 2009, 4, doi:10.3359/oz0904172, http://splet02.izum.si/cobiss-oz/news.jsp?apl=/2009_4/ar10.jsp

monografske publikacije u fondovima srpskih biblioteka, 30,7% čine zapisi o člancima, a 3,1% se odnosi na zapise o serijskim publikacijama, dok na ostale tipove publikacija otpada zanemarljiv procenat. U narednom periodu se očekuje porast zapisa članaka, zbog planirane konverzije zapisa članaka iz stručnih časopisa u COBISS iz Srpskog citatnog indeksa i Web of Science, kao i planirane raspodele posla analitičke obrade tekućih naslova serijskih publikacija koje izlaze u Srbiji među članicama sistema.

Zahvaljujući sredstvima Evropske unije, dobijenim na osnovu TEMPUS projekta „Unapređenje bibliotekarskih servisa u bibliotekama Zapadnog Balkana“, započeo je u Srbiji prelazak na novu generaciju COBISS platforme, COBISS3, koja će omogućiti napredniji rad u sistemu i uključivanje novih funkcija.

Programom masovne digitalizacije fondova u bibliotekama Srbije stvorena je solidna osnova za nadogradnju uzajamnog kataloga tako da on postepeno prerasta u „duboki katalog“ koji korisniku omogućava ne samo da pronade koja biblioteka poseduje odgovarajuću građu, nego i da tu građu preuzme na sopstveni računar u digitalnom obliku. Uspostavljanje linkova na pun tekst članaka, disertacija i drugih publikacija u elektronskom obliku koji će se sistematski prikupljati u digitalnim repozitorijumima nacionalne i univerzitetskih biblioteka, takođe će, u velikoj meri, unaprediti mogućnosti koje su slobodno dostupne svim korisnicima biblioteka iz Srbije preko interneta, bilo gde u svetu se oni nalazili.

U toku su i pregovori sa OCLC-em o uključivanju podataka iz uzajamnog kataloga u najveći svetski onlajn dostupan katalog bibliotečke građe World.Cat, koji sadrži 1,5 milijardi zapisa iz biblioteka širom sveta, čime će zapisi i fondovi biblioteka u Srbiji postati još pristupačniji svim građanima sveta.

Budućnost kataloga?

Mnogobrojne studije ponašanja korisnika pokazale su da korisnici imaju različita, ali u svakom slučaju velika očekivanja od bibliotečkih kataloga.¹⁹ Osnov-

¹⁹ Danskin, A., “Tomorrow Never Knows”: the End of Cataloguing? *International Cataloguing and Bibliographic Control (ICBC)*, Vol 36, 2007, No 4, str. 71–77.

no je da svi očekuju da podaci o kompletnom sadržaju bibliotečkih fondova budu onlajn dostupni stalno, i da se korisnici više ne zadovoljavaju samo podacima, već žele pristup do punog teksta u elektronskom obliku. Naviknuti na jednostavna pretraživanja koja im omogućuju internet pretraživači, pre svih Google, korisnici žele da i bibliotečki katalozi budu jednostavni za pretraživanje i da im nije potrebna posebna obuka kako bi ih uspešno koristili.²⁰ Biblioteke imaju jednu komparativnu prednost u odnosu na internet pretraživače, a to su kvalitetni i relevantni podaci i veliko poverenje koje uživaju kod korisnika kao izvor proverenih i tačnih podataka. Stoga je na bibliotekama da se prilagode zahtevima savremenih korisnika, da unesu kompletne podatke o svojim fondovima, fizičkim i digitalnim, u elektronske kataloge, digitalizuju što više materijala, pojednostave pretraživanje svojih kataloga, otvore ih za slobodno pretraživanje najpopularnijim internet pretraživačima i povežu se međusobno kako bi uspešno ostvarile ovako ambiciozne planove i zadovoljile potrebe korisnika.²¹

Biblioteke u Srbiji su, zahvaljujući uspostavljanju Virtualne biblioteke Srbije, na dobrom putu da to i ostvare, i možemo sa ponosom reći da se bibliotekarstvo Srbije razvija u skladu sa svetskim trendovima i da je na nivou razvoja koji prevazilazi uobičajeni svetski nivo razvoja bibliotekarstva u zemljama u tranziciji.

LITERATURA:

Bibliotekarsko društvo Srbije, *Pravila za katalogizaciju*, Beograd 1957.

Danskin A., "Tomorrow Never Knows": the End of Cataloguing? *International Cataloguing and Bibliographic Control (ICBC)*, Vol 36, 2007, No 4, str. 71–77.

²⁰ Silipigni Connaway L., Dickey T. J., *The Digital Information Seeker. Report of findings from selected OCLC, RIN and JISC user behaviour projects*, Higher Education Funding Council for England (HEFCE), JISC, 2010, <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/publications/reports/2010/digitalinformationseekerreport.pdf>

²¹ *Online Catalogs: What Users and Librarians Want*, OCLC, 2009. Dostupno na: <http://www.oclc.org/reports/onlinecatalogs/fullreport.pdf>.

Filipi-Matutinović S., Projekat Tempus, *Infoteka 1-2*, 2001, str. 81-90.

IFLA, *ISBD (M): International standard bibliographic description for monographic publications*, München 1974.

IFLA, *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final Report*, München 1998.

IFLA, *Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD): A Conceptual Model. 2nd Draft*, 2009, 12. 09. 2010.

Dostupno na:

<http://nkos.slis.kent.edu/FRSAR/report090623.pdf>

IFLA, *Statement of Principles Adopted by The International Conference on Cataloguing Principles* Paris, 1961, 12. 09. 2010.

Dostupno na:

http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/paris_principles_1961.pdf

Instruction pour procéder à la confection du catalogue de chacune des bibliothèques sur lesquelles les Directoires ont dû ou doivent incessamment apposer les scelles, Paris, 1791.

Online Catalogs: What Users and Librarians Want, OCLC, 2009, 12. 09. 2010. Dostupno na:

<http://www.oclc.org/reports/onlinecatalogs/fullreport.pdf>

Opšta deklaracija o pravima čoveka, 12. 09. 2010.

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/src5.pdf

Popović-Bošković G., Filipi-Matutinović S., Virtuelna biblioteka Srbije (VBS) – računarsko povezivanje biblioteka u Srbiji, *Infoteka 1-2*, 2001, str. 57-59.

- *RDA: Resource Description and Access: Full draft of RDA*, JSC, 2009, 12. 09. 2010. Dostupno na:

<http://www.rda-jsc.org/rdafulldraft.html>

Seljak M., Kako racionalizirati katalogizaciju in izboljšati funkcionalnost sistema COBISS, *Organizacija znanja*, 14, 2009, 4,

doi:10.3359/oz0904172, 12.09.2010,

http://splet02.izum.si/cobiss-oz/news.jsp?apl=/2009_4/ar10.jsp

Silipigni Connaway L., Dickey T. J. *The Digital Information Seeker. Report of findings from selected OCLC, RIN and JISC user behaviour projects*, Higher Education Funding Council for England (HEFCE), JISC, 2010, 12.09.2010.

<http://www.jisc.ac.uk/media/documents/publications/reports/2010/digitalinformationseekerreport.pdf>

Stevanović V., Organizacija nacionalnog cobiss centra u Srbiji – VBS centra, *Organizacija znanja*, 2009, 4, 12.09.2010.

Doi:10.3359/oz0904186, http://splet02.izum.si/cobiss-oz/news.jsp?apl=/2009_4/ar12.jsp

STELA FILIPI-MATUTINOVIĆ

Taylor W., Williams H., RDA: *Resource Description and Access*, Ariadne, 63, 2010, 12.09.2010, dostupno na:

<http://www.ariadne.ac.uk/issue63/rda-briefing-rpt/>

Virtuelna biblioteka Srbije – pristupna strana:

http://vbshome.vbs.rs/sr/o_cobissu/VBS_centar-sc.asp

12.09.2010.

Vraneš A., *Visokoškolske biblioteke*, Beograd 2004, str. 137-142.

Stela Filipi-Matutinović

University Library *Svetozar Marković*, Belgrade

VIRTUAL LIBRARY OF SERBIA

Abstract

Article explains the history of shared cataloguing in Serbia, and gives details about the establishment of the shared union catalogue – Virtual Library of Serbia – with the support of international project funding. Search possibilities are explained in detail. The regional cooperation in COBISS.Net Balkan library network is presented, together with the data on participating libraries, number of records available and importance of the network for all libraries and their users in the region. In the context of world trends concerning the transformation of library catalogues into portals with links to full texts, the present status and activities planned for future development are described and explained.

Key words: *Shared cataloguing, Virtual Library of Serbia, regional library network COBISS.Net, library catalogues, Serbia*

